

De Benedictijnen zetten hun monnikenwerk verder.

Arnoldus werd in **1040** geboren te Tiegem, een dorpje tussen de Schelde en de Leie, als zoon van de graaf (Volbrecht) van Oudenaarde en Pamele, heer van Tiegem en van de gravin van Henegouwen. Hij werd net als zijn vader een edelbrouwer die kon bogen op kwaliteitsbier dat hij brouwde met het water van een bron op zijn domein. In zijn jonge jaren was hij ridder die jarenlang zijn blazen verdedigde tijdens toernooien. Hij behoorde tot het huis van de graven van Leuven en Namen. Toentertijd werd hij wel ‘Sterke Arnold’ genoemd, want men vertelde dat hij zijn tegenstanders te lijf ging met de mast van een schip!

Later zag hij echter plots het licht en koos hij; zoals vele edellieden in die tijd, voor een devoot leven. Hij werd monnik in de Benedictijnerorde in de abdij van Sint-Medard in Soissons. *Vandaar dat sommigen hem ook Sint Arnold van Soissons noemen.*

Toen in **1072** de abt stierf, werd Arnoldus als zijn opvolger gekozen. Nauwelijks acht jaar later, na het overlijden van monseigneur Thybaut werd hij tot bisschop van Soissons gewijd. Het was in die functie dat hij in het Westvlaamse Oudenburg, de Sint-Pietersabdij stichtte.

Arnoldus of Arnulfus zoals hij ook wel genoemd wordt, vertoefde op zekere dag in Vlaanderen waar **de pest** heerste. Hij liep een brouwerij binnen en roerde met zijn staf in het brouwsel en verkondigde dat eenieder die er van zou drinken, zou genezen. En zo geschiedde het.

De man overleed op de 15de of de 18de augustus **1087** en werd reeds in 1121 heilig verklaard. Voor de gewone

man werd Arnold een bierheilige en voor de brouwers hun patroon.

In het jaar **1068** autoriseerde bisschop Théoduin van Luik de brouwers van Huy om het – zoals het hen geliefde – hun cervoise te brouwen met het **pigmentum** zoals zij dat wilden. Blijkbaar kregen hier de brouwers de toelating om hun eigen gruit te mogen samenstellen.

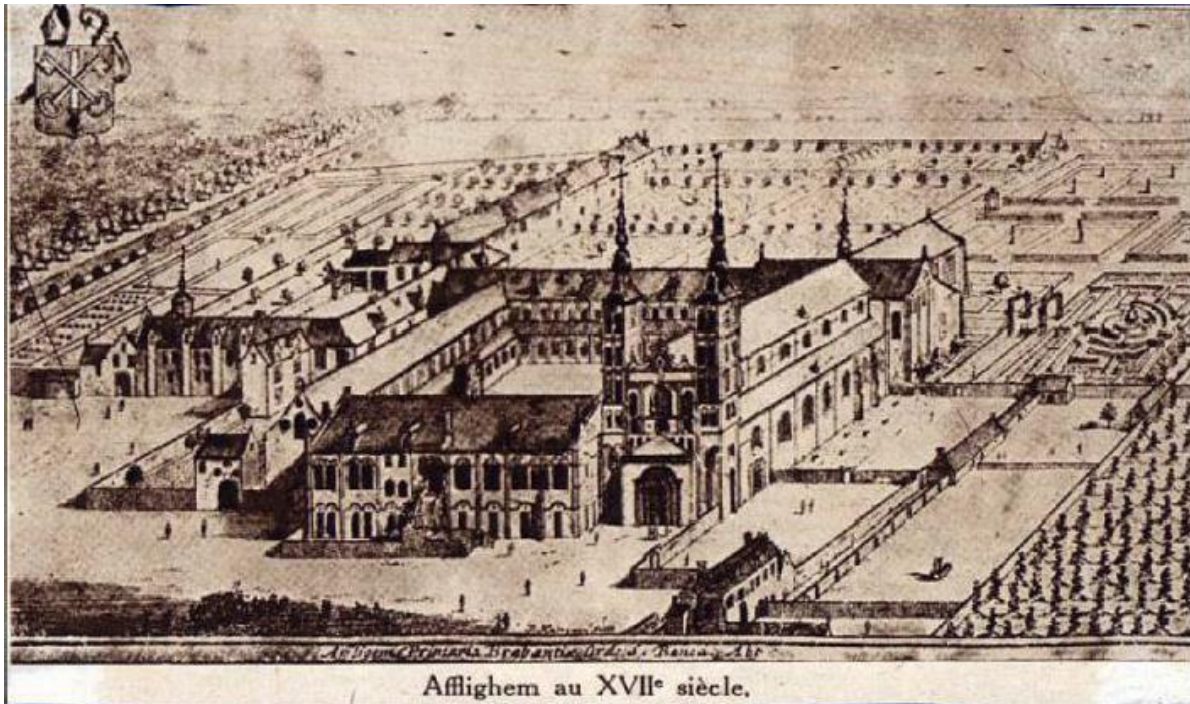
De **Benedictijnen**abdij van **Affligem** bij Aalst werd gesticht rond **1083-1086**, alleszins dus op het einde van Sint Arnolds leven.

In de streek van Aalst, bestaat de legende dat de hopcultuur aldaar, in de **11de eeuw**, door de abdij van Affligem, werd geïntroduceerd. Het is dus best mogelijk dat deze abdij niet alleen zijn regel maar ook zijn bierrecepten van hun broederabdijen overnam en ook de naam voor het brouwkruid; de hop.

In Affligem startte men blijkbaar meteen met een brouwerij.

De annalen van de abdij vertellen immers dat hun brouwerij in **1129** in brand vloog. Blussen hielp niet tot dat de monnik Daniël kwam kijken. De man had reeds 16 jaar niet meer gesproken, maar nu riep hij: **‘Vuur! Blijf staan! Vlam! Doof uit!’** maar dan op zijn middeleeuws en het vuur doofde uit.

*Het staat alleszins vast dat zowel Affligem en natuurlijk Aalst en ook **Pamele**, hopgemeenten ‘bleven’ of werden.*

De abdij van Afflighem in de 17ste eeuw, met op de rechterkant een hopveld of tenminste een hoplochting.

In de **11de eeuw**, - 1046 - te Sint-Truiden, heet het 'gruit' *materia unde levantur cerevisiae* – waarin we het Franse woord 'cervoise' voor bier zien.

In deze eeuw kreeg de heer van Sint-Truiden, de abt van de abdij, het '**jus scruti**' van Diederik, bisschop van Metz.

Sint-Trudo had immers bij de stichting van de abdij al zijn rechten aan de bisschop van Metz afgestaan en nu kreeg men dit recht terug. De heer van Sint-Truiden kreeg naast het gruitrecht ook het recht om een **grutarius** of gruitier aan te stellen, die het gruit diende te prepareren.

Het ambt van gruitier werd zelfs omzeggens erfelijk. In **1139** werd het ambt gehypotheceerd voor 100 marken en **Reynerus** volgde zijn moeder op.

De 'Kroniek van de abdij van Sint-Truiden' in een vertaling van Dr. E. Lavigne schrijft hierover:

Anno 1139 – Tijdens zijn tweede abtsjaar bekrachtigde Folkard aan Reinier, de gruitier, het recht dat hij had 'in mala gruta', in de volkstaal 'kaedgruyt' genaamd.

*Tijdens het derde jaar van Folkard – dus **1140** – bevestigde de bisschop van Metz, Stefanus, aan ons klooster het recht op het brouwen van bier, hetgeen hij door een beschikking van de Luikse bisschop liet bekrachtigen.*

Dit hield dus in dat de abdij van Sint-Truiden naast het gruitrecht ook het herenrecht op de impost of de paancijns op het bier kreeg.

CAPUT LIV.

Conu-
lum mf.
A. 1046.
Valm.

THEODERICUS Metensis Episcopus Monasterio S. Trudonis Scrutum sive Grutam ejusdem oppidi Trudonopolitani dederat: id successor ejus ADELBERO confirmat.

IN nomine sanctae & individuae Trinitatis. Notum sit omnibus tam praesentibus quam futuris, qualiter Dominus (1) **THEODERICUS** Mediomaticae Sedis Episcopus, in Cœnobio S. TRUDONIS, per aliquot dies vel tempus commoratus, & ibi in ægritudinem incidens & ad extremum perveniens cum consilio amicorum suorum donavit eidem Ecclesiae, & fratribus inibi Deo servientibus (2) *Scrutum* ejusdem oppidi, hoc est, potestatem ponere & deponere illum, qui materiam faceret unde levarentur cervisiae, & de singulis cervisiis quae brasciarentur in oppido nostro sex picarios, ad opus fratrum suscipere, quod ad servitium suum & antecessorum suorum pertinebat. Hoc autem ad remedium animae suae, & aliorum antecessorum suorum fecit, quatenus memoria illorum ibidem non sicut ante, sed perfectius & stabilius permaneret.

Hoc ego **ADELBERO** Successor ejus, & cognatione & ordine, quamvis immeritus, in

(1) **THEODERICUS** Metensis Episcopus an. 1046 vivere desiit, ei que successit Adelbero III. Henrici Boariae Ducis. & Frederici inferioris Lotharingiae Ducis frater superiori capite à nobis laudatus, & obiit circa an. 1073.

(2) *SCRUTUM*. Aliis *Gruta*: unde nomen nobili *GRUTHUSIORUM* familiae apud Brugenses in Flandria, ut quidam conjiciunt.

loco supradicto constitutus advertens, simulque causam & necessitatem, pro qua praedicti fratres hoc ab eodem Domino meo Episcopo postulabant, considerans, scilicet ut eorum potus, qui eatenus vilior habebatur, postea quodammodo melioraretur, decrevi manuscripti auctoritate notare, meoque sigillo signare Domino Abbati **ADELARDO** secundo loci illius, ceterisque fratribus hoc idem postulanti- bus, quatenus hoc nullus successorum meorum infringere audeat, & quod ipse ad remedium animae suae praedicto Sancto sibi que famulantibus contulit, ego quoque causa animae meae & successorum meorum firmavi. Hoc quicumque est ille, detrimento faciat animae suae.

ACTUM est hoc in Cœnobio praedicto S. TRUDONIS, anno ab Incarnatione Domini **MLXIV**. Indictione XIII. regnante Rege **HENRICO III**. anno regni ejus quarto, anno Episcopatus ejusdem Domini **ADELBERONIS XIII**. coram idoneis testibus, quorum nomina subter notata sunt.

Nomina

Notet lector, **HENRICUM** Ducem Limburgensem an. 1155 *Godofrido III*. Brabantiae Duci cessisse Advocatiam Monasterii S. Trudonis, ut in Anctario Affligemensi legitur. quod cum Sigeberti Chronico Antverpiae an. 1608 edendum curavimus.

De akte uit 1046 waarin er sprake is van 'scrutum' wat gelijk te stellen valt met 'gruta' of gruit. Copie uit de 'Opera diplomatica et historica – Volume I' van de hand van Auberti Miraei

We nemen deze akte volledig over omdat verschillende schrijver hiernaar verwijzen.

Even later gaat de kroniek verder:

*... Maar zie, nauwelijks enige jaren nadat de bisschop van Metz, Stefanus, nog **het recht op een kruik bier** - dus de paanschijns of het 'afforage-recht' - had bevestigd, dat onze abdij bezat met betrekking tot alle brouwerijen binnen de vrijheid van Sint-Trudo, kwamen enkele mensen in opstand tegen de abt, zodat ze hem verwijderd hielden uit de haven van rust en vrede en hem met hun wanordelijkheden ernstige moeilijkheden berokkenden.*

Want bijna alle invloedrijke burgers in onze stad spanden zich in om aan onze kerk het recht te ontnemen, dat ze bezat over alle brouwerijen in de stad, bewetend dat zij aan geen enkel recht van de kerk onderworpen waren, en overtuigd dat zij, indien ze deze machtsstrijd tegen de abt konden winnen, de brouwerijen definitief vrij van lasten zouden kunnen worden.

*De abt legde hen enkele recente instructies van de bisschoppen voor, waarin een weigering vervat is om de heffing op de brouwerijen ongedaan te maken, en verklaarde op grond van dit document dat al wie het zou wagen zich daartegen te verzetten, door een vonnis zou **geëxcommuniceerd** worden.*

Het niet betalen van zijn paanshijns was dus voldoende om in de ban van de kerk geslagen te worden! En toch had dit geen effect. We lezen verder in de kroniek:

Toen deze dreiging geen effect had, besloot hij – de abt – een klacht over hun weigering in te dienen bij de bisschop van Metz, Stefanus, die het recht op het brouwen nog met een op zijn gezag geschreven document had bevestigd voor onze kerk. In antwoord daarop stuurde de bisschop een schrijven aan de brouwers en waarschuwde hen dat zij eht niet zouden wagen de abt geweld aan te doen; en aangezien zij op de hoogte waren van wat vroeger was beslist in verband met de brouwerijen, moesten ze zich daaraan houden en geen inbreuk plegen op de rechten van de kerk.

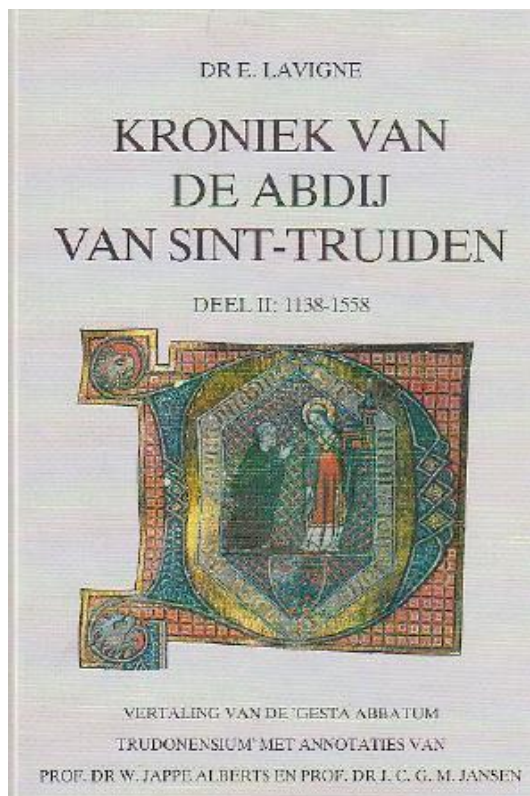
*Toen zij zich hierbij niet neerlegden maar volhardden in hun koppig verzet, kwam eindelijk, na herhaalde aanmaningen van de abt om de kerk voldoening te schenken, **een bevel tot excommunicatie**. Daardoor in hevige woede tegen de abt ontstoken wendden zij zich tot de voogd, graaf Otto.*

Deze ging met de heren brouwers naar de bisschop van Luik – bij de duivel te biechten – die bevestigde dat de excommunicatie ‘echt’ was en alleen maar kon teniet gedaan worden als het onrecht hersteld was. En dan komt er een raar verhaal, bijna een mirakel.

*Eén van de muiters was een zekere Ruthard, bijgenaamd Gim, een hartnekkig tegenstander van de abt in deze samenzwering van de stadbewoners tegen onze kerk. Waar rede niet in staat was om zijn trotse strijd tegen de abt te beslechten, maakte een plotselinge dood er wel een einde aan. Beiden waren in deze rechtsstrijd erg op elkaar gebeten. Toen Ruthard, gesteund door heel wat mensen, beweerde dat de abt dit recht nooit zou bemachtigen en zelfs zwoer dat hij de kerk hiervoor zwaar zou doen boeten, antwoordde de abt: **‘Wat wilt gij mij***

en mijn kerk bedreigen, gij die niet eens beseft dat gij nog door mij moet begraven worden?’

De man beantwoordde deze verklaring met hoongelach en in een ijdel vertrouwen, de jeugd eigen, repliceerde hij snoevend dat hij, die toch jonger was, de abt wel zou overleven; na nog een felle woordenwisseling gingen ze eindelijk uiteen. Schuimbekkend van woede ging de man naar huis; na drie dagen kwam hij in het ziekbed terecht en begon vreselijk te lijden. Vrienden en vooraanstaanden uit de stad werden bijeengeroepen; hij zond een bode naar de abt en nederig en tot andere ideeën gekomen, liet hij hem vragen dat hij hem een bezoek zou willen brengen nu hij ziek was. De abt ging in op dat verzoek, hij kwam, zalfde de zieke en toen die om vergeving vroeg voor de fouten die hij tegen de abt had begaan, schonk hij hem welwillend vergiffenis. Of dat niet genoeg was, schonk Ruthard ook nog zijn bezittingen aan de kerk, waaronder vijftien schellingen uit zijn villa van Engelmanshoven. Dit ‘mirakel’ had zijn effect bij verschillende van deze ‘muiters’ maar toch...

... Anderen bleven koppig, wilden tot geen inkeer komen en overleden geëxcommuniceerd. Eén dezer was Elias van Kerkom die, een brouwerij op de markt bezittend, zich niet liet dwingen, zelfs niet door excommunicatie, daarvoor enige heffing aan de kerk te betalen. Later verkocht hij deze brouwerij aan een vooraanstaande uit de stad, namelijk aan Arnulf, zoon van de rijke Otto, diens erfgenamen betalen ons nog altijd niets en houden die brouwerij nog altijd onbelast.

... Ook Adam, schout van de bisschop van Metz, liet zich overtuigen.... Voor de brouwerij die hem en zijn broer Guntram toebehoorde, betaalde hij tien schellingen aan de abt.

En verder ...

Sedert onheuglijke tijden lag er te Metsteren een brouwerij, waarvan de opbrengst toekwam aan de schout, die daarvan jaarlijks negen maten bier leverde aan de proost. Toen in de tijd van Folkard deze brouwerij teloor ging door verwaarlozing, schonk de abt een andere, die gebouwd was op het zogenaamde Steenplein bij de kerk van Sint Gangulfus, aan Everard, die in die tijd schout was; hij schreef hem wel voor hoeveel bier hij moest leveren, namelijk twee maten op Witte Donderdag bij de voetwassing van de armen, een levering van zeven maten aan de werklieden van de proost, wanneer het hooigras in de weide te Metsteren werd gemaaid, en evenveel voor de maaiers, wanneer de oogst van onze hoeve aan de rand van de

stad werd ingehaald.

Rond deze tijd, 1118 – 1120 - werd er in de abdij van **Westminster** aan de andere kant van het Kanaal, in Westminster de regel opgetekend waaraan deze monniken zich dienden te houden.

Hec est firma monachorum in septimana: ad panem: vj cumbas et lx et vij solidos ad coquinam; **et xx hops de brasio; et x de gruto**; et iij cumbas avene; et ad servientes j marcam argenti. We vinden hier de woorden 'hops' en 'gruto' naast elkaar. Wilt dit zeggen dat de paters aldaar 20 hobbieren en 10 gruitbieren te drinken kregen? Of er effectief in de Benedictijnerabdij van

Westminster hobbier werd geschonken, is volgens velen te betwijfelen, maar ik denk, dat we zeker mogen stellen dat de Benedictijnen nooit gelaten hebben om hobbier te brouwen, waarom zouden ze het dan niet gedronken hebben in Westminster?

Vreemder is dat men hier het onderscheid maakt tussen **brouwsels met hop en gruit**, wat dan brouwsels zonder hop moeten geweest zijn.

Dat lijkt mij ook de beste definitie: **Gruit is een brouwsel waar geen hop in zit.**

1098 – 1179 - Hildegard von Bingen

Hildegard von Bingen, die reeds als 15-jarige bij de **Benedictijnenorde** werd gewijd, schreef haar '**Physica Sacra**' in haar abdij op de Rupersberg. Hierin sprak ze van **bier bereid met 'hoppo'** of **hop**.

Ze beschouwde het helemaal niet als een geneeskrachtig middel. Ze vond het zelf niet erg gezond voor mannen 'omdat deze er melancholiek en neerslachtig van werden en door de warmte die eraan toegeschreven werd, was dit slecht voor de **testikels!**'

In welke mate is het profane schrijfwerk van een mystiek nonneke betrouwbaar?

Persoonlijk verdenk ik er haar van dat ze met dergelijke 'afschrikwekkende' uitspraken het 'alleenrecht' op de hop voor de Benedictijnen probeerde te houden

... en dat ze op deze manier het 'geheim' van het kloosterbier probeerde te bewaren.

1120 - De hommel van Lambertus van Sint-Omaars -

In 1120 werkte **Lambertus**, kanunnik van **Sint-Omaars** zijn **Liber Floridus** af, een prachtige encyclopedie met vele miniaturen.

Daar tussen zit zijn eigenaardige kaart van Europa.

Maar voor ons is zeker zijn miniatuur met de 'geurende' planten belangrijk, want langs onder rechts is er een plant die heel herkenbaar is: **de hop** of tenminste de 'humuli'.

Ook hier kunnen we maar constateren dat Lambertus de hop kende, en waarom zou hij dan ook het gebruik er van in her bier niet gekend hebben?

BEATITVDINVO ORDINE S;

Vox ecclē Quasi oliua speciosa
in campis. Consilio per quod
Beati misericordes quā misericordia
Beatitudo uniusq; Quinta;

Vox Quasi platan' exaltata su
iuxta aquā. Intelligētia p quā
Beati mundo corde qui dñū
Beatitudo uniusq; Sexta;

Vox ecclē Quasi terebint' ex-
tēdi ramos meos. Sapientia p
quā Beati pacifici. quī filii dī
Beatitudo uniusq; septima;

Vox Quasi vitis fructificans sua
uitatē odoris. pfectiōne p quam
Beati q̄ psecutionē patiuntur.
Beatitudo uniusq; octava;

Hier rechts onder vinden we bij deze planten ook **de hop** afgebeeld, zoals we deze kennen uit voorgaande afbeeldingen.